خبر

اتخاذ تدابیر تشویقی ویژه برای وصول مطالبات معوق بانکی

رییس شورای عالی هماهنگی مدیران عامل بانک های دولتی از برنامه ریزی برای جلوگیری از ایجاد مطالبات معوق بانکی در آینده خبر داد و گفت که یکسری عوامل تشویقی ویژه برای بازپرداخت تسهیلات بانکی در نظر گرفته شده است.

محمودرضا خاوری در گفت وگو با مهر ضمن بیان مطلب فوق و گفت: در این باره یکسری آسیب شناسی صورت گرفته و تدابیری اندیشیده شده است.رییس شورای عالی هماهنگی مدیران عامل بانک های دولتی یکی دیگر از برنامه ها را وصول و کاهش مطالبات معوق فعلی بانک ها و اقدامات انجام شده در این راستا عنوان و بیان کرد: برای اخذ این مطالبات عزم ملی وجود دارد.

وی مشتریان دارای مطالبات معوق را به دو دسته دارای حسن نیت و مشتریان دارای سوء نیت تقسیم بندی کرد و افزود: بررسی های صورت گرفته نشان می دهد که مشتریان دارای حسن نیت به دلیل مسایل و وضعیت اجتماعی و اقتصادی قادر به بازپرداخت مطالبات بانکی نشده اند که تدابیری برای آنها از جمله ارایه فرصت یا ارایه وام های دیگری برای بازگشت منابع تبدیل شده به مطالبات معوق اندیشیده شده است.

وی با اشاره به مصوبه هیات دولت در مورد آیین نامه تسویه وصول مطالبات معوق بانکی عنوان کرد: این مصوبه راهکارهای وصول مطالبات معوق برای مشتریان دارای حسن نیت و سوء نیت را مشخص کرده است.

رییس شورای عالی هماهنگی مدیران عامل بانک های دولتی با بیان اینکه عوامل تشویقی برای بازپرداخت تسهیلات بانکی در نظر گرفته شده است، بیان کرد: اخذ وثیقه از مشتریان بانکی به ویژه در وام های بزرگ به دلیل این است که بانک ها می خواهند نقدینگی در دست داشته باشند.

قیمت سکه کاهش یافت

رییس اتحادیه کشوری طلا و جواهر با بیان اینکه بانک مرکزی در روزهای پایانی سال دایما سکه وارد بازار می کند از کاهش قیمت انواع سکه در بازار خبر داد.

محمد کشتی آرای در گفت وگو با مهر قیمت هر قطعه سکه تمام بهار آزادی طرح قدیم را امروز (دیروز) در بازار ۲۸۵ هزار تومان، طرح جدید را ۲۶۹ هزار و ۵۰۰ تومان، نیم سکه را ۱۳۶ هزار و ۵۰۰ تومان و هر قطعه ربع سکه بهار آزادی را نیز ۶۸ هزار و ۵۰۰ تومان اعلام کرد.

رییس اتحادیه کشوری طلا و جواهر با بیان اینکه قیمت امروز (دیروز) انواع سکه در بازار نسبت به روز شنبه هفته جاری یک هزار و ۵۰۰ تومان کاهش یافته است، افزود: همچنین قیمت هر گرم طلای زرد ۱۸ عیار در بازار ۲۷ هزار و ۲۵۰ تومان و قیمت هر اونس طلای جهانی را نیز یک هزار و ۱۲۴ دلار است.

وی تصریح کرد: در هفته گذشته قیمت طلای جهانی به یک هزار و ۱۳۵ دلار رسید و در پی آن قیمت های طلا و سکه داخلی نیز افزایش یافت اما طی دو، سه روز اخیر قیمت های داخلی با کاهش قیمت جهانی طلا مجددا کاهش یافت.

کشتی آرای در مورد پیش بینی وضعیت بازار سکه و طلای داخلی در هفته پایانی سال عنوان کرد: قیمت های داخلی با توجه به قیمت های جهانی تغییر می کند و به دلیل اینکه وضعیت طلای جهانی مشخص نیست، نمی توان پیش بینی در این زمینه داشت.

احتمال شکستن رکورد جذب سرمایه گذاری خارجی

رییس کل سازمان سرمایه گذاری و کمک های اقتصادی و فنی ایران از جذب ۱۷ میلیارد دلار سرمایه گذاری خارجی در سال جاری خبر داد و گفت که امسال رکورد جذب سرمایه گذاری خارجی در کشور شکسته خواهد شد.

به گزارش برنا، بهروز علیشیری در نشست خبری در وزارت امور اقتصادی و دارایی، بهبود فضای کسب و کار را مهم ترین شاخص ها برای ارتقای جایگاه کشورمان اعلام کرد و اظهار داشت: نخستین بار در سال گذشته توانستیم این شاخص های را با پنج رتبه ارتقا به ۱۳۶ برسانند و با برنامه ریزی های انجام شده در آینده نزدیک رتبه ایران ۲۰ رتبه ارتقا خواهد یافت که تاکنون یک رکورد محسوب می شود.

از بانک

۲۹۹ شعبه بانک تجارت در خدمت مشتریان نوروزی

شعب بانک تجارت در ایام تعطیلات نوروز ۸۹نیز به مشتریان بانک ها ارایه خدمت می کنند.

به گزارش «جهان صنعت» به نقل از روابط عمومی بانک تجارت ، به منظور رفاه حال هموطنان گرامی، امسال نیز همچون سال های گذشته تعداد زیادی از شعب این بانک در ایام تعطیلات نوروز خدمات بانکی را به هموطنان ارایه خواهند کرد.

بنابراین گزارش، ۲۹۹ شعبه بانک تجارت در تهران و شهرستان ها در روزهای دوشنبه ۸۹/۱/۲، سه شنبه ۸۹/۱/۳ و چهارشنبه ۸۹/۱/۴ از ساعت ۹ تا ۱۲ ارایه کننده خدمات بانکی به مشتریان خواهند بود. هموطنان گرامی می توانند برای آگاهی از مشخصات شعب کشیک نوروزی بانک تجارت به آدرس سایت اینترنتی این بانک به نشانی www.TejaratBank.ir مراجعه کرده یا باشماره ۱۵۵۴-۰۲۱ (مرکز ارتباط مشتریان بانک تجارت) تماس حاصل فرمایند.

خدمت رسانی بانک پاسارگاد در روزهای پایانی سال

شعبه های بانک پاسارگاد در روزهای پایانی سال جاری و تعطیلات عید نوروز آماده خدمت رسانی به هم میهنان عزیز است.

به گزارش «جهان صنعت» به نقل از روابط عمومی بانک پاسارگاد، به منظور تسهیل در ارایه خدمات بانکی و رفاه حال هم میهنان گرامی، همه شعبه های این بانک در تهران و شهرستان ها از روز شنبه مورخ ۲۲ اسفندماه لغایت روز پنجشنبه مورخ ۲۷ اسفندماه ۸۸ از ساعت ۷:۳۰ صبح تا ۱۸:۳۰ بعدازظهر (به استثنای روز سه شنبه مورخ ۲۵ اسفندماه ۸۸ که ساعت کاری تا ۱۶ بعدازظهر خواهد بود) آماده ارایه انواع خدمات بانکی به هم میهنان هستند.

همچنین شعبه های منتخب بانک پاسارگاد در تهران و شهرستان ها در روزهای جمعه مورخ ۲۸ اسفندماه، دوم، سوم و چهارم فروردین ماه ۸۹ از ساعت ۹ صبح تا ۱۳ بعدازظهر خدمات بانکی را به هموطنان ارایه خواهند کرد.

کارنامه بانک مرکزی در سیاست‌گذاری پولی

نهادهای سیاست‌گذار منحرف شدند

دکتر حسن درگاهی*

افزایش سرمایه گذاری نشان از فضای مثبت کسب و کار نیست بلکه به دلیل سرمایه گذاری های دولت است

هرگونه بحثی در مورد راهکارهای برون‌رفت از رکود باید شرایط تورمی اقتصاد را هم در نظر گیرد. در شرایط رکود تورمی ایران نمی توان رشد اقتصادی و تورم را جدای از هم هدف گذاری کرد بنابراین اگر بدون توجه به بخش عرضه اقتصاد به سمت سیاست های پولی انبساطی برویم اگرچه ممکن است در کوتاه‌مدت افزایش رشد را تجربه کنیم ولی در بلندمدت به جهت ایجاد تورم آثار مثبت سیاست از بین می رود و بر عکس اگر با هدف کنترل تورم در کوتاه‌مدت، سیاست های انقباضی شدید اجرا شود، تعمیق رکود در بلندمدت را در پی خواهد داشت.

در ماه‌های اخیر، گزارش تحولات اقتصادی سال ۱۳۸۷ کشور توسط بانک مرکزی با داده‌های ناقصی از حساب‌های ملی منتشر شد به‌طوری که عملکرد درآمد و تولید ناخالص ملی و همچنین هزینه ناخالص ملی تنها برای شش ماهه اول سال یادشده گزارش شده است. انتشار گزارش اقتصادی به عنوان مهم ترین سند تحولات اقتصادی کشور توسط نهاد سیاست گذاری مهمی چون بانک مرکزی، اگرچه قابل تقدیر و قدردانی است ولی گزارش یادشده در شکل فعلی خود چندان گویای واقعیت های اقتصادی کشور نیست زیرا فقط به بیان داده‌ها (آن هم به صورت ناقص) بسنده کرده و تحلیلی کارشناسانه به‌ویژه برای سیاست گذاران به منظور اصلاح روندهای نامطلوب ارایه نمی دهد. به نظر می رسد گزارش تحولات اقتصادی کشور می تواند همراه با گزارش داده‌ها، برای هر بخش اقتصادی شاخص هایی با عنوان شاخص های عملکرد تعریف و محاسبه کرده و سپس با ارایه تحلیل های علمی، تحولات شاخص های یادشده را ارزیابی کرده و جهت گیری های اصلاحی در حوزه های مختلف را جمع بندی کند. در گزارش حاضر برخی از تحولات مهم و کلیدی متغیرهای اقتصاد کلان کشور براساس آمار منتشره سال ۱۳۸۷ مورد بررسی قرار می گیرد. عدم تعادل در بودجه دولت، عدم تعادل در تراز تجاری غیرنفتی، عدم تعادل در منابع و مصارف بانکی و همچنین عدم تجهیز و تخصیص کارای پس انداز خانوارها از مشکلات جدی اقتصاد کلان ایران است. باید توجه داشت که مشکلات عمده‌ای را که در تحولات اقتصادی سال ۸۷ مشاهده می کنیم فقط مختص سال یادشده نیست و به این جهت تحلیل ها نباید به صورت مقطعی انجام گیرد چراکه به دلیل ویژگی های ساختاری و نهادی بعضا روندهای نامطلوب خود را به جهت برخی تکانه ها (مانند شوک نفتی یا بحران مالی) به طور شفاف نشان می دهند. مشکلات اقتصادی سال ۱۳۸۷ بازتاب ساختار بیمار اقتصاد ایران است که نیازمند یک مجموعه از اصلاحات سیاستی و نهادی است که به صورت یکپارچه باید انجام گیرد. این به آن معنی است که بدون شناخت و درمان آن مشکلات ساختاری، وضعیت اقتصاد در سال ۸۸ بهتر از ۸۷ نخواهد بود بنابراین بانک مرکزی باید براساس بررسی عملکرد اقتصاد در سال ۸۷ تحلیل های جامعی برای اصلاح روندها ارایه دهد.

۱- تولید و سرمایه گذاری

آمارهای مقدماتی بخش واقعی اقتصاد نشان‌دهنده آن است که رشد تولید ناخالص داخلی (به قیمت‌های ثابت ۱۳۷۶) در شش ماهه اول ۱۳۸۷ به ۲/۷ درصد کاهش یافته است. در دوره مشابه سال ۱۳۸۶، رشد تولید ناخالص داخلی معادل هشت درصد بوده است. کاهش رشد اقتصادی تا سطحی کمتر از سه درصد در تجربه سال‌های گذشته امری بی سابقه است.

این در حالی است که کشورهای صادرکننده نفت در سال گذشته رشد ۵/۴ درصدی، کشورهای در حال توسعه نوظهور رشد ۶/۱ درصدی و کشورهای خاورمیانه رشد ۵/۹ درصدی را تجربه کرده‌اند. در این رابطه چند نکته دارای اهمیت است اول آنکه منابع نفتی تزریق شده به اقتصاد در سال ۸۷ از هر سالی بیشتر بوده است بنابراین در مقایسه سال ۸۷ با سال‌های قبل نه‌تنها تحولات رشد اقتصادی مهم است بلکه بهره‌وری منابع به کار گرفته شده نیز دارای اهمیت است.

سال ۸۷ سالی است با رشد اقتصادی پایین و کاهش بهره‌وری دلارهای نفتی. نکته دوم آنکه برون‌زا جلوه دادن تمامی علل رشد اقتصادی پایین سال ۸۷ (خشکسالی و افت قیمت نفت) جای تامل دارد و ما را از تحلیل درست سیاست‌های اقتصادی دولت غافل می کند. در حالی که بخش عمده‌ای از رشد پایین، نتیجه چرخه رونق نفتی سال‌های گذشته و سیاست‌های مالی، پولی، ارزی و تجاری دولت و فضای کسب و کار در این شرایط بوده است.

در بحث سرمایه گذاری باید گفت اگرچه سرمایه گذاری کل افزایش داشته است ولی ترکیب آن برحسب خصوصی و دولتی و همچنین به تفکیک ماشین آلات و ساختمان می بایست مورد توجه قرار گیرد.

۲- تحولات پولی، اعتباری و تورم

از تحولات دیگر سال ۱۳۸۷ در بخش بانکی افزایش نرخ بود. مطالبات معوقه بانکی که رقم آن تا حدود ۴۸ هزار میلیارد ریال اظهار شده است در چرخه اقتصادی جزو عرضه پول به‌شمار می آید ولی مجددا به بانک ها برای خلق اعتبار برنمی گردد. این پدیده باعث می شود که بانک ها با محدودیت ذخایر اضافی مواجه شوند به‌طوری که برای افزایش حجم پول باید مجددا پایه پولی یا ضریب فزاینده پولی افزایش یابد.

اگرچه تعامل دو سویه بخش مالی با بخش واقعی اقتصاد کاملا درست است ولی باید توجه داشت که عامل ایجاد بحران با عامل انتشار بحران می تواند متفاوت باشد. طبیعی است که وضعیت رکودی اقتصاد منجر به عدم تودیع وام‌ها به بانک شده و این امر منجر به کاهش منابع بانکی می شود ولی این به آن معنا نیست که بانک مرکزی هم در گذشته به شکل کارا عمل کرده است. تاکنون بانک مرکزی الگویی برای تنظیم سیاست های پولی خود نداشته است. بانک مرکزی در اقتصاد ایران اصلا دارای استقلال در تصمیم گیری و انتخاب ابزارهای پولی نیست چراکه همیشه سیاست مالی و بودجه‌ای بر سیاست پولی مسلط بوده است. به این جهت شاهد انبساط و انقباض پرنوسان حجم پول هستیم. درست است که در بخش های واقعی اقتصاد آشفتگی وجود دارد ولی بانک مرکزی هم در تصمیمات خودش دچار آشفتگی است و قاعده مشخص پولی برای سازگار کردن حجم پول در برابر انحراف از اهداف رشد اقتصادی و نرخ تورم ندارد. به این جهت تاکید می شود که بانک مرکزی به جای اجرای تصمیمات قبض وبسط سلیقه‌ای و به‌طور عمده تحت فشارهای سیاسی بودجه‌ای دولت باید به دنبال تعیین قاعده مطلوب و مناسب پولی خود با توجه به تحولات بخش واقعی اقتصاد و تحولات قیمت‌ها باشد؛ چنین مطالعه‌ای باید در سطح کارشناسی بانک مرکزی انجام گیرد.

در هر صورت در سال‌های اخیر یک رشد فزاینده‌ای از حجم پول اتفاق افتاده است که به جهت مشکلات سمت عرضه (که به آن توجه نمی شود) چندان به رشدهای بالای اقتصادی نیز منجر نشده و آثار تورمی خود را نیز به تدریج با توجه به ساختار تورم در ایران نمایان ساخته است ولی با این حال نمی توان سیاست های پولی را جدای از روندهای گذشته اتخاذ کرد. بحث وابستگی مسیر در تنظیم سیاست ها از یکسو و نگاه به وابستگی تولید به بخش مالی بانک محور (نه تنها در سرمایه گذاری بلکه در سرمایه در گردش) از سوی دیگر حکم می کند که دنبال سیاست های پولی انقباضی شدید نباشیم. این به آن معنی نیست که واقعا هر واحد پولی که بانک مرکزی تزریق می کند و از طریق نظام بانکی به اعتبار تبدیل می شود منجر به تولید و سرمایه گذاری مولد می شود، سنجش بازدهی اعتبارات بانکی در بنگاه‌ها بجز در شرایطی که آزادسازی مالی اتفاق بیفتد، ممکن نیست.

وظیفه بانک مرکزی تنظیم سیاست های پولی است و توزیع اعتبار نیز از طریق بانک ها انجام می گیرد. اگر به سمت آزادسازی مالی و توسعه بانکداری خصوصی پیش برویم بانک به عنوان یک بنگاه مالی اعتباری که می دهد، خودش هم به دنبال آن است که بررسی کند کجا مولد است و کجا مولد نیست. از وظایف عمده بانک مرکزی تنظیم حجم پول با توجه به تحولات سایر متغیرهای کلان از جمله رشد اقتصادی و تورم است. براساس مطالعات انجام شده می توان اثبات کرد که به جهت سیاست های گذشته دولت و چگونگی یادگیری عاملان اقتصادی و رویکرد آنها در تشکیل انتظارات از رخدادهای آتی، بخش عمده‌ای از تورم در اقتصاد ایران پایدار یا به عبارتی ماندگار است. ویژگی ماندگاری تورم به آن معناست که اگر تورم از روند بلندمدت خود منحرف شود یک دوره زمانی طولانی طول می کشد تا مجددا به روند خود برگردد. به عبارت دیگر در چنین شرایطی اثربخشی کوتاه‌مدت سیاست پولی کاهش می یابد چون تغییرات قیمت‌ها در دوره جاری به‌طور عمده تابعی از تحولات قیمتی گذشته است. در این حالت سیاست های انقباضی تند نتیجه نمی دهد زیرا در کوتاه‌مدت به جای کاهش تورم، رشد اقتصادی را می کاهد و شرایط رکودی را تعمیق می بخشد. در نتیجه توصیه می شود سیاست های انقباضی تدریجی به منظور جلوگیری از نوسانات تولید در کوتاه‌مدت و تحقق هدف تورمی پایین در بلندمدت اجرا شود.

بنابراین وظیفه بانک مرکزی تنظیم سیاست‌های پولی است. مهم‌ترین سوال جدی که وجود دارد این است که قاعده سیاست پولی بانک مرکزی به منظور تعیین رشد حجم پول مناسب و سازگار با اهداف رشد اقتصادی و تورم چیست؟ این قاعده در حال حاضر برای بانک مرکزی تعریف نشده و وجود ندارد. به این جهت حجم پول به شدت دچار نوسان است. باید مشخص شود که سیاست پولی معطوف به تحقق کدام اهداف است؟ باید بانک مرکزی یک تابع عکس العمل داشته باشد و به تحولات رشد اقتصادی و تورم توامان عکس العمل نشان دهد. در هر صورت تنظیم و کنترل رشد عرضه پول وظیفه بانک مرکزی است. در عرضه پول هم پایه پولی و هم ضریب فزاینده پولی مهم است. اگرچه در حال حاضر حتی بخش عمده‌ای از اجزای پایه پولی در کنترل بانک مرکزی نیست ولی در حالت مطلوب فرض این است که بانک مرکزی بتواند پایه پولی را به‌طور مستقیم و پارامترهای ضریب فزاینده پولی را به‌طور غیرمستقیم (بجز نسبت سپرده قانونی) کنترل کند. بنابراین در این رابطه دو نکته مهم است؛ نکته اول تنظیم سیاست پولی و اجرای موفق آن توسط بانک مرکزی است که باید با توجه به شرایط اقتصادی رونق و رکود از یکسو و ساختار تورم از سوی دیگر باشد. اجرای موفق آن هم بستگی به انتخاب ابزار پولی مناسب و شناخت روابط باثبات بین متغیر ابزار پولی و هدف میانی (مانند حجم پول) و هدف نهایی (مانند تورم و رشد تولید) دارد. نکته دوم عملیات بانکی و توزیع اعتبارات است. در شرایط کنترل‌های اداری از سوی دولت و ساختار دولتی بانک‌ها، لزوما ممکن است اعتبارات به سمت فعالیت مولد و کارای اقتصادی تخصیص نیابد. این همان بحث کیفیت اعتبارات است. در حال حاضر تنظیم و اجرای موفق سیاست پولی توسط بانک مرکزی جای تامل دارد. از اجزای پایه پولی دو متغیر مهم خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی و خالص دارایی های خارجی بانک مرکزی در اختیار و کنترل بانک مرکزی نیست و کاملا تحت تاثیر سیاست های مالی دولت تعیین می شود. متغیر خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی به جهت استقراض دولت از بانک مرکزی برای تامین کسری بودجه در سال‌های قبل از رونق نفتی اخیر عامل مسلط پایه پولی بوده است. در سال‌های رونق نفتی نیز برداشت‌های بی رویه از حساب ذخیره ارزی اثر پولی خود را به جهت سیاست تثبیت نرخ ارز از کانال متغیر خالص دارایی های خارجی بانک مرکزی بر پایه پولی داشته است. تنها ابزار موثر در اختیار بانک مرکزی انتشار اوراق قرضه بود که مجوز آن را هم باید مجلس صادر کند. در مورد کنترل ضریب فزاینده هم که فقط نسبت سپرده قانونی تحت کنترل بانک مرکزی است و تا حدودی نیز می تواند بر ذخایر نقد بانک‌ها کنترل غیرمستقیم داشته باشد. بنابراین مشاهده می شود که ابزارهای در اختیار بانک مرکزی محدود و ناکارا است و این هشداری است که نباید بی انضباطی پولی را دامن زد زیرا در این صورت تبعات منفی آن پایدار خواهد بود. همچنان که گذشت تحولات پولی و تحولات بخش واقعی ارتباط دو سویه دارند. مشکلات بخش واقعی کشور چه در حوزه تصمیمات تولید و سرمایه گذاری بنگاه‌ها و چه در حوزه تصمیمات مصرف و پس انداز خانوارها و در نهایت انعکاس آن در بخش پولی کشور انکارناپذیر است ولی سوال این است که آیا سیاست گذار پولی هم درست سیاست گذاری کرده است؟ آیا شرایط موجود در ساختارهای پولی و اعتباری منجر به تجهیز و تخصیص کارای منابع مالی شده است؟ در سطح کارشناسی موظفیم که تحلیل اقتصادی از عملکرد هر دو بخش ارایه دهیم. در غیر این صورت بخش پولی مدعی است که مشکلات از بخش واقعی است و بخش واقعی نیز مدعی است که مشکلات از خشکسالی سال ۸۷ و کاهش قیمت نفت است که هر دو متغیر برون‌زاست.

سیاست گذار پولی و نظام بانکی باید بتواند منابع پس انداز خانوارها را تجهیز کند ولی براساس آمار روند تحولات مانده سپرده‌های بخش غیر دولتی به GDP کاهنده بوده است بنابراین نظام بانکی در شرایط موجود از انجام یک وظیفه مهم خود که همان تجهیز منابع مالی است، عاجز است. بانک مرکزی هم که تاکنون به مهم‌ترین هدف سیاست پولی که کنترل تورم است، نایل نیامده است. از سوی دیگر اثرات عواملی را که از بیرون به بخش پولی تحمیل شده، می توان از روند کاهنده منابع بلندمدت بانک‌ها دریافت. در این رابطه دو نکته مهم است؛ نکته اول تنظیم سیاست پولی و اجرای موفق آن توسط بانک مرکزی است که باید با توجه به شرایط اقتصادی رونق و رکود از یکسو و ساختار تورم از سوی دیگر باشد. اجرای موفق آن هم بستگی به انتخاب ابزار پولی مناسب و شناخت روابط باثبات بین متغیر ابزار پولی و هدف میانی (مانند حجم پول) و هدف نهایی (مانند تورم و رشد تولید) دارد. نکته دوم عملیات بانکی و توزیع اعتبارات است. در شرایط کنترل‌های اداری از سوی دولت و ساختار دولتی بانک‌ها، لزوما ممکن است اعتبارات به سمت فعالیت مولد و کارای اقتصادی تخصیص نیابد. این همان بحث کیفیت اعتبارات است. در حال حاضر تنظیم و اجرای موفق سیاست پولی توسط بانک مرکزی جای تامل دارد. از اجزای پایه پولی دو متغیر مهم خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی و خالص دارایی های خارجی بانک مرکزی در اختیار و کنترل بانک مرکزی نیست و کاملا تحت تاثیر سیاست های مالی دولت تعیین می شود. متغیر خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی به جهت استقراض دولت از بانک مرکزی برای تامین کسری بودجه در سال‌های قبل از رونق نفتی اخیر عامل مسلط پایه پولی بوده است. در سال‌های رونق نفتی نیز برداشت‌های بی رویه از حساب ذخیره ارزی اثر پولی خود را به جهت سیاست تثبیت نرخ ارز از کانال متغیر خالص دارایی های خارجی بانک مرکزی بر پایه پولی داشته است. تنها ابزار موثر در اختیار بانک مرکزی انتشار اوراق قرضه بود که مجوز آن را هم باید مجلس صادر کند. در مورد کنترل ضریب فزاینده هم که فقط نسبت سپرده قانونی تحت کنترل بانک مرکزی است و تا حدودی نیز می تواند بر ذخایر نقد بانک‌ها کنترل غیرمستقیم داشته باشد. بنابراین مشاهده می شود که ابزارهای در اختیار بانک مرکزی محدود و ناکارا است و این هشداری است که نباید بی انضباطی پولی را دامن زد زیرا در این صورت تبعات منفی آن پایدار خواهد بود. همچنان که گذشت تحولات پولی و تحولات بخش واقعی ارتباط دو سویه دارند. مشکلات بخش واقعی کشور چه در حوزه تصمیمات تولید و سرمایه گذاری بنگاه‌ها و چه در حوزه تصمیمات مصرف و پس انداز خانوارها و در نهایت انعکاس آن در بخش پولی کشور انکارناپذیر است ولی سوال این است که آیا سیاست گذار پولی هم درست سیاست گذاری کرده است؟ آیا شرایط موجود در ساختارهای پولی و اعتباری منجر به تجهیز و تخصیص کارای منابع مالی شده است؟ در سطح کارشناسی موظفیم که تحلیل اقتصادی از عملکرد هر دو بخش ارایه دهیم. در غیر این صورت بخش پولی مدعی است که مشکلات از بخش واقعی است و بخش واقعی نیز مدعی است که مشکلات از خشکسالی سال ۸۷ و کاهش قیمت نفت است که هر دو متغیر برون‌زاست.

۳- بودجه دولت

اجرای بودجه سال ۸۷ با یک متمم و یک اصلاحیه همراه بوده است. درآمدها (درآمد مالیاتی و سایر درآمدها)، هزینه‌های جاری و عمرانی به ترتیب ۲۷/۲، ۳۳/۹ و ۳۵/۸ درصد رشد داشته است. نکته مهم آنکه رشد متوسط هزینه‌های جاری سرانه دولت در دوره ۸۷-۸۴ به قیمت ثابت معادل ۵۷ درصد گزارش شده است. سهم مالیات‌ها از درآمدهای عمومی دولت طی دوره ۸۷-۱۳۸۵ با روندی کاهشی از ۶۵/۶ درصد در سال ۸۵ به ۶۳/۲ درصد در سال ۸۷ کاهش یافت. بنابراین اتکای دولت به درآمدهای مالیاتی برای تامین هزینه‌های جاری روندی نزولی داشته است. افزایش هزینه‌های دولت در چرخه رونق نفتی و چسبندگی هزینه‌ها از یکسو و وابستگی هرچه بیشتر بودجه به درآمدهای نفتی از سوی دیگر باعث شد تا افت قیمت نفت در سال ۸۷ روند کسری بودجه را فزاینده‌تر کند به‌طوری که تراز عملیاتی و سرمایه‌ای (کسری کل بودجه) در سال ۸۷ با ۱۸۱۸۱۰ میلیارد ریال کسری مواجه شد که در مقایسه با کسری سال قبل ۷۲/۲ درصد افزایش داشت. کسری بودجه مزبور به طور عمده از طریق حساب ذخیره ارزی تامین مالی شد. با افزایش هزینه‌های مصرفی و عمرانی نسبت به تولید ناخالص داخلی نسبت کسری کل بودجه به تولید ناخالص داخلی نیز از ۳/۷ درصد در سال ۸۶ به پنج درصد در سال ۸۷ افزایش یافت. روند تغییر نسبت‌های فوق در سال ۸۷ نشان‌دهنده اتخاذ سیاست‌های مالی انبساطی توسط دولت در این سال است.

۴- جمع بندی

کاهش رشد اقتصادی تا سطحی کمتر از سه درصد طی سال‌های طولانی بعد از انقلاب و جنگ بی سابقه بوده و این در حالی است که منابع نفتی تزریق شده به اقتصاد در سال ۸۷ از هر سالی بیشتر بوده است.

برون زا جلوه دادن تمامی علل رشد اقتصادی پایین سال ۸۷ (خشکسالی و افت قیمت نفت) جای تامل دارد و ما را از تحلیل درست سیاست‌های اقتصادی دولت غافل می کند. در ادبیات چرخه‌های تجاری در آمد و سرمایه گذاری دارای چرخه‌های موافق و درآمد و مصرف دارای چرخه‌های مخالف است در حالی که در سال ۸۷ با کاهش شدید رشد درآمد از ۶/۷ درصد در سال ۸۶ به ۲/۷ درصد، سرمایه گذاری معادل ۹/۴ درصد افزایش و هزینه مصرف بخش خصوصی ۲/۵ درصد کاهش داشته است.

با وجود فزاینده بودن کل سرمایه گذاری، بررسی تحولات اجزای سرمایه گذاری بسیار مهم است. متاسفانه اطلاعات مربوط به اجزای سرمایه گذاری به تفکیک دولتی و خصوصی، کامل و شفاف نبوده و از طرف بانک مرکزی منتشر نشده است. به نظر می رسد که در اقتصاد ایران فزاینده بودن سرمایه گذاری به جهت فعالیت های سرمایه گذاری دولت باشد. به عبارت دیگر افزایش سرمایه گذاری نشان از فضای مثبت کسب و کار نیست زیرا برای مثال در سال ۸۷ تعداد جوازهای تاسیس واحدهای صنعتی صادر شده نسبت به سال قبل با کاهش شدید ۴۵/۸ درصدی مواجه بوده است.

از پدیده‌های دیگر سال ۸۷ رشد منفی هزینه مصرف بخش خصوصی است. در صورت درست بودن داده‌ها، این علامت نشان از تغییر رفتار مصرفی خانوارها دارد و نشان‌دهنده آن است که نگرش مردم نسبت به درآمد و تصمیمات مصرفی‌شان در دوره رونق نفتی سال های اخیر بلندمدت نبوده به‌طوری که درآمدهای دوره رونق از یکسو و از سوی دیگر صرف هزینه‌های موقتی و گذرا شده است زیرا به علت نرخ بازده پایین و نامطمئن بازارهای مالی، پس اندازهای مردم به سمت سرمایه گذاری‌های مولد تجهیز نشده و در فضای تورمی تبدیل به هزینه‌های مصرفی گذرا شده است. به این جهت شاهد هستیم که با افت درآمد، مصرف کل نیز افت می کند. در سال ۸۷ اگرچه نرخ بیکاری حدود ۱۰/۴ درصد گزارش شده است ولی با این حال ترکیب بیکاران هشدار دهنده است. به‌طوری که نرخ بیکاری جوانان ۲۴-۱۵ ساله در کل کشور به ۲۳ درصد رسیده است.

نرخ مشارکت نیروی کار ۳۸ درصد است که نسبت به سال گذشته ۴/۵ درصد کاهش یافته است. این پدیده یا به جهت کم شماری بوده و داده‌ها اشتباه است یا اینکه یک عده که قبلا در بازار نیروی کار و جزو عرضه نیروی کار بودند، پشیمان شده و به جهت اثر مایوس کنندگی از بازار بیرون رفته‌اند.

تراز عملیاتی و سرمایه‌ای (کسری کل بودجه) در سال ۸۷ با ۱۸۱ هزار و ۸۱۰ میلیارد ریال کسری مواجه شد که در مقایسه با کسری سال قبل ۷۲/۲ درصد افزایش داشت. کسری بودجه مزبور به طور عمده از طریق حساب ذخیره ارزی تامین مالی شد. نسبت کسری کل بودجه به تولید ناخالص داخلی از ۳/۷ درصد در سال ۸۶ به پنج درصد در سال ۸۷ افزایش یافت.

تحولات پولی و اعتباری سال ۱۳۸۷ بسیار مهم است. در سال یادشده نرخ تورم معادل ۲۵/۴ درصد گزارش شده است که بالاترین مقدار بعد از نرخ تورم ۴۹/۴ درصدی سال ۱۳۷۴ است. نرخ رشد نقدینگی که در سال ۸۶ معادل ۲۷/۷ درصد بوده است در سال ۸۷ با کاهشی شدید به ۱۵/۹ درصد رسید. این در حالی است که پایه پولی با نرخ رشد بی سابقه‌ای معادل ۴۸ درصد افزایش نشان می دهد. بررسی روند تغییرات نرخ واقعی و اسمی دلار و یورو نشان می دهد که در طول سال‌های گذشته (که با چرخه رونق نفتی همراه بوده است) با وجود افزایش نرخ اسمی ارزهای یادشده، ارزش واقعی آنها در برابر ریال کاهش یافته است به‌طوری که نرخ واقعی دلار و یورو در تداوم کاهش سال‌های گذشته خود، در سال ۸۷ به ترتیب ۱۵/۷ و ۱۳/۹ درصد کاهش یافته است. مقایسه پراکنش نرخ واقعی ارز با کسری تجاری غیرنفتی در طول سال‌های اخیر نشان می دهد که با کاهش نرخ واقعی ارز، کسری تجاری غیرنفتی با شدت نسبتا زیادی در حال افزایش است. بخش پولی مدعی است که مشکلات از بخش واقعی است. و بخش واقعی نیز مدعی است که مشکلات از خشکسالی سال ۸۷ و کاهش قیمت نفت است که هر دو متغیر برون‌زاست. چنین تحلیلی ما را از شناخت و اصلاح روندهای نامطلوب اقتصادی غافل می سازد. وظیفه سیاست گذار پولی و نظام بانکی است آن است که بتواند منابع پس انداز خانوارها را تجهیز کند. ولی براساس آمار روند تحولات مانده سپرده‌های بخش غیردولتی به GDP کاهنده بوده است. بنابراین نظام بانکی در شرایط موجود از انجام یک وظیفه مهم خود که همان تجهیز منابع مالی بوده عاجز است. بانک مرکزی هم که تاکنون به مهم‌ترین هدف سیاست پولی که کنترل تورم است، نایل نیامده است. از سوی دیگر اثرات عواملی را که از بیرون به بخش پولی تحمیل شده است را می توان از روند کاهنده منابع بلندمدت بانک‌ها دریافت. در این رابطه سیاست های مالی دولت، وضعیت سایر بازارهای مالی (مانند مسکن) و فضای کسب و کار بسیار مهم است. از راهکارهای مهم کارا شدن نظام تامین مالی، مقررات زدایی مالی است که اتفاقا چارچوب مالیه اسلامی در این رابطه می تواند راهگشا باشد.

*استاد دانشگاه شهید بهشتی